

یادداشت سیاست‌گذاری اقتصاد و توسعه کشاورزی و روستایی

سال ۶ / شماره ۸۹ / ۱۴۰۴

۱۳/۰۵/۱۴۰۴

مطالب این شماره

بررسی	دلایل	افزایش	قیمت
حبوبات.....	۲		

تهیه و تحلیل: کتابون شمشادی

این موسسه با کمال احترام و سپاس، پذیرای نظرات ارزشمند خوانندگان
این اثر می‌باشد

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳-۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir
<https://www.agri-peri.ac.ir>

عنوان: بررسی دلایل افزایش قیمت حبوبات**تهیه و تحلیل: کتابون شمشاری****کد: BR-4-14040513-(12)****خلاصه مدیریتی:**

حبوبات نقش مهمی در تغذیه انسان و سلامتی دارند. آنها منابع عالی پروتئین، فیبر، ویتامین ها و مواد معدنی هستند و می توانند به پیشگیری از بیماری های مختلف کمک کنند. به همین دلیل، توصیه می شود که حبوبات به طور منظم در رژیم غذایی گنجانده شوند. اما از طرفی دیگر، افزایش قیمت آن در ماه های اخیر، سهم حبوبات را در سبد تغذیه ای خانوار کوچکتر نموده است. بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران طی دوره زمانی خرداد ۱۴۰۳ الی خرداد ۱۴۰۴، به طور میانگین قیمت لوبیا چیتی ماهیانه ۱۰ درصد، لپه ۷ درصد، لوبیا قرمز ۶ درصد، نخود ۶ درصد و عدس ۵ درصد افزایش داشته است. عوامل مختلفی از جمله تغییر نرخ ارز، کاهش تولید، افزایش قیمت های جهانی و انتظارات تورمی در افزایش قیمت حبوبات نقش داشته اند که در این یادداشت به صورت اجمالی به اهم دلایل افزایش قیمت حبوبات پرداخته خواهد شد.

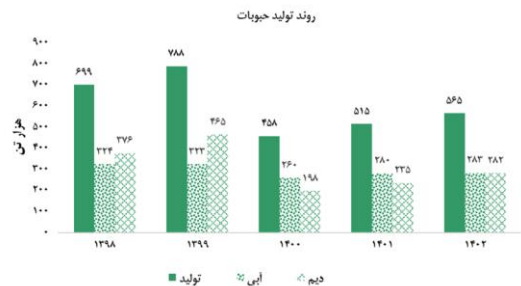
تجزیه و تحلیل:**۱. تغییر نرخ ارز واردات:**

توجه به آنکه بخشی از نیاز داخلی حبوبات از محل واردات تامین می شود، تغییرات نرخ ارز تاثیر قابل توجهی در قیمت آن دارد. از اواخر سال ۱۴۰۲، تغییر نرخ ارز تخصیصی به واردات از تالار ۱ به تالار ۲ رقم خورد که اگر چه، یک ماه پس از ابلاغ مجدداً به تالار اول بازگشت؛ اما عدم تخصیص به موقع ارز به واردات و تاثیرات روانی ناشی از افزایش نرخ ارز وارداتی، تاثیر خود را در بازار گذاشت؛ بطوریکه قیمت انواع حبوبات از اواخر سال ۱۴۰۲ عمدتاً روندی افزایشی داشته است. اما از سال ۱۴۰۳ حذف ارز ترجیحی واردات حبوبات اجرایی شد و واردات آن با ارز مبادله ای صورت می گیرد که افزایش نرخ ارز، تأثیر قابل توجهی در افزایش قیمت واردات داشته است.

۲. کاهش تولید:

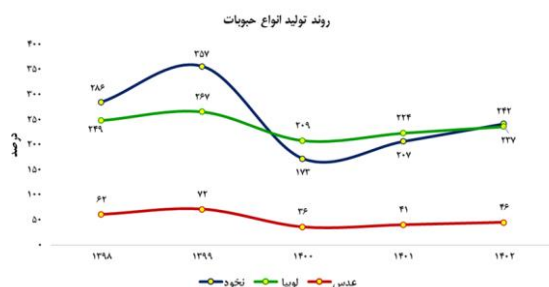
همانطور که در نمودار (۱) نشان داده شده است، روند تولید در سال ۱۴۰۰ با کاهش قابل توجهی (۴۲- درصد) مواجه بوده و از ۷۸۸ هزار تن در سال ۱۳۹۹ به ۴۵۸ هزار تن در سال ۱۴۰۰ تقلیل

یافته است. اگر چه پس از آن روند تولید حبوبات افزایشی بوده اما همچنان میزان تولید کمتر از سالهای قبل از ۱۴۰۰ بوده است. به طور میانگین در پنج سال اخیر، ۵۰ درصد حبوبات در کشور به صورت دیم بوده که پیش بینی می شود خشکسالی های اخیر به ویژه در سال جاری، تولید حبوبات را با کاهش قابل ملاحظه ای مواجه سازد.

نمودار (۱): روند تولید حبوبات در سالهای ۱۳۹۸-۱۴۰۲

مأخذ: آمارنامه کشاورزی

در میان انواع حبوبات، تولید نخود با کاهش چشمگیر ۵۲ درصدی از ۳۵۷ هزار تن در سال ۱۳۹۹ به ۱۷۳ هزار تن در سال ۱۴۰۰ رسیده است. پس از سال ۱۴۰۰، روند افزایشی تولید انواع حبوبات با شیب بسیار ملایمی صورت گرفته که همچنان میزان تولید از سالهای قبل از ۱۴۰۰ کمتر می باشد. در میان انواع حبوبات، حدود ۹۶ درصد از تولید نخود و ۸۶ درصد از تولید عدس به صورت دیم بوده که با توجه به شرایط خشکسالی شدید، پیش بینی می شود تولید آن در سال جاری کاهش یابد. همچنین، تولید لوبیا نیز با توجه به آنکه ۹۷ درصد آن به صورت آبی است و محدودیت آب در حال حاضر، مهمترین عامل در تولید به حساب می آید، روند کاهش تولید آن نیز قابل پیش بینی است. بنابراین، ضروری است با در اختیار داشتن اطلاعات صحیح و واقعی از میزان موجودی انبارها، برنامه ریزی مناسب برای تامین حبوبات مورد نیاز صورت گیرد.

نمودار (۲): روند تولید انواع حبوبات (نخود، لوبیا و عدس) در**سالهای ۱۳۹۸-۱۴۰۲**

مأخذ: آمارنامه کشاورزی

۳. افزایش هزینه‌های تولید:

بر اساس گزارشات مرکز آمار ایران، شاخص قیمت تولیدکننده سبزیجات و حبوبات؛ که به نوعی بیانگر هزینه‌های تولید می‌باشد؛ در سالهای ۱۴۰۱-۱۴۰۰ و ۱۴۰۳ افزایش قابل توجهی داشته است. در فروردین و اردیبهشت سال جاری نیز روند افزایشی آن تداوم داشته و به ترتیب ۵۱.۲ درصد و ۵۲.۹ درصد رشد داشته است. روند افزایشی قیمت سرمرزعه انواع حبوبات نیز مؤید این امر است (نمودار ۳). بنابراین، افزایش هزینه‌های تولید، قیمت محصولات در سطوح مختلف زنجیره تامین را افزایش خواهد داد.

نمودار (۳): روند قیمت سرمرزعه انواع حبوبات در سالهای ۱۴۰۳-۱۳۹۹

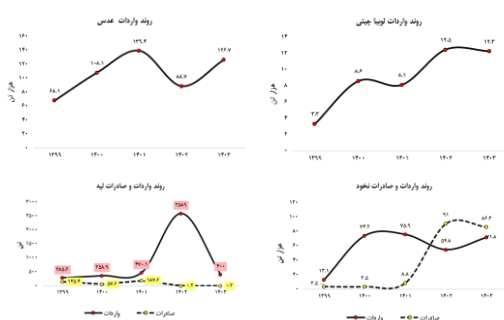
ماخذ: مرکز آمار ایران

۴. عدم برآورد صحیح از میزان مصرف کشور و برنامه‌ریزی برای واردات:

در خصوص انواع حبوبات، همانند سایر محصولات اساسی، برآورد مشخصی از میزان مصرف در کشور وجود ندارد. لذا، برنامه‌ریزی برای تولید و واردات عمدتاً بدون در نظر گرفتن میزان نیاز کشور صورت گرفته و در مقطعی از زمان، عدم هماهنگی واردات و تولید، سبب کمبود/بیشبود حبوبات در کشور شده و قیمت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر اساس اطلاعات غیر رسمی، مصرف سرانه حبوبات در کشور بین ۷.۸ الی ۹ کیلوگرم/نفر/سال بیان شده است. در حالیکه بر اساس گزارشات سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD)، میزان مصرف سرانه حبوبات در کشور ایران ۴.۲۵ کیلوگرم/نفر/سال (میانگین سالهای ۲۰۲۴-۲۰۲۰) اعلام شده است. علاوه بر این، میزان مصرف سرانه انواع حبوبات نیز مشخص نیست و لذا، تجارت آن نیز طی زمان دستخوش نوسانات افزایشی و کاهشی بوده است. در حالیکه با توجه به خاصیت انبارداری حبوبات، ذخیره‌سازی آن برای مواقع کمبود به خوبی صورت گرفته و در صورت شفافیت آمار ذخایر و موجودی

انبارها، می‌توان برنامه ریزی برای واردات را به منظور کنترل قیمت‌ها و تنظیم بازار انجام داد.

همانطور که در نمودار (۵) نشان داده شده است، واردات لوبیا چیتی در سالهای ۱۴۰۲ و ۱۴۰۳ از رشد قابل توجهی برخوردار بوده اما قیمت آن همچنان در بازار روندی صعودی را طی کرده است. همچنین، از سال ۱۴۰۱ به بعد صادرات نخود روند با رشد قابل ملاحظه (تقریباً ۱۰ برابر شدن صادرات) از واردات آن پیشی گرفته، در حالیکه تولید نخود در سال ۱۴۰۱ به میزان ۱۹ درصد افزایش یافته است. بنابراین، افزایش چشمگیر صادرات توأم با کاهش واردات، زمینه افزایش قیمت در بازار را فراهم نموده است.

نمودار (۴): روند واردات و صادرات انواع حبوبات در سالهای ۱۴۰۳-۱۳۹۹

ماخذ: گمرک ج.ا.

۵. افزایش تقاضا به دلیل افزایش قیمت گوشت قرمز:

بر اساس گزارش بررسی بودجه خانوار بانک مرکزی ج.ا.ا، میزان مصرف خانوار برای گوشت دام در سال ۱۴۰۱ برابر ۳۹ کیلوگرم بوده که در سال ۱۴۰۲ به ۳۲ کیلوگرم کاهش یافته است. به عبارت دیگر، مصرف سرانه گوشت دام از ۱۱.۸۵ کیلوگرم به نفر سال به ۹.۷۳ کیلوگرم به نفر سال در دوره زمانی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ کاهش یافته است. در این میان، فشار تقاضا برای حبوبات به عنوان جانشین گوشت قرمز از عوامل مؤثر بر افزایش قیمت آن در بازار می‌باشد.

۶. افزایش قیمت جهانی:

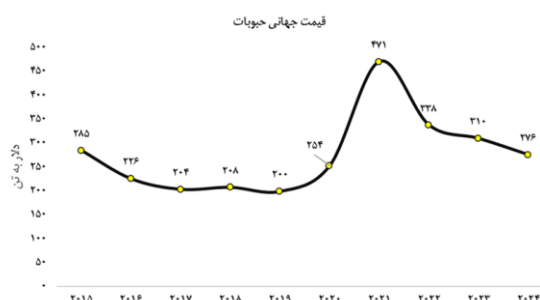
در نمودار (۵)، روند ده ساله قیمت جهانی حبوبات نشان داده شده است. همانطور که ملاحظه می‌شود، قیمت حبوبات در سال ۲۰۲۱، از رشد قابل توجه ۸۶ درصدی برخوردار بوده و از ۲۵۴ دلار بر تن در سال ۲۰۲۰ به ۴۷۱ دلار بر تن در سال ۲۰۲۱ افزایش یافته است. اگر چه، روند جهانی قیمت از ۲۰۲۱ به بعد،

جدول (۱): درصد تغییرات قیمت واقعی انواع حبوبات در سال ۱۴۰۳

سال	ماه	نخود	لوبیا چیتی	لوبیا قرمز	عدس	لپه
۱۴۰۳	فروردین	-۰.۱	۲.۱	۴.۱	۳.۶	۳.۴
	اردیبهشت	۱.۲	۴.۸	۷.۵	۵.۷	۳.۹
	خرداد	-۰.۱	۱.۷	۲.۷	۳.۰	-۰.۶
	تیر	۰.۴	۱.۱	۲.۵	۲.۱	۱.۹
	مرداد	۰.۲	-۰.۲	۱.۴	۲.۲	۱.۴
	شهریور	۰.۱	-۰.۶	-۰.۹	۱.۲	-۰.۲
	مهر	-۰.۱	۰.۲	-۰.۸	-۰.۳	۳.۶
	آبان	۱.۲	۱.۰	-۰.۱	-۰.۰	۳.۰
	آذر	۲.۷	۲.۹	-۰.۷	۱.۲	۵.۳
	دی	۵.۴	۵.۲	۱.۳	۲.۱	۶.۶
۱۴۰۴	بهمن	۱۲.۱	۲۳.۰	۹.۴	۷.۵	۱۱.۷
	اسفند	۹.۸	۲۳.۶	۱۳.۸	۷.۴	۱۰.۳
	فروردین	۲.۳	۶.۳	۳.۵	۱.۵	۲.۳
	اردیبهشت	۲.۷	۱۸.۷	۵.۹	۱.۷	۳.۸
	خرداد	-۰.۹	۵.۰	۳.۲	-۰.۹	۱.۲

ماخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات

روندی کاهشی داشته است، اما همچنان سطح قیمت جهانی حبوبات نسبت به سالهای قبل از سال ۲۰۲۰، بالاتر می‌باشد.

نمودار (۵): روند قیمت جهانی حبوبات طی سالهای

۲۰۲۴-۲۰۱۵

ماخذ: data-explorer.oecd.org

۷. افزایش نارسایی در زنجیره تامین حبوبات:

بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران، نسبت قیمت تولیدکننده (قیمت سرمرزعه) لوبیاچیتی به قیمت نهایی مصرف کننده در سال ۱۳۹۹، برابر ۷۷ درصد بوده که در طی زمان این شاخص به ۶۲.۹ درصد تقلیل یافته است. کاهش این شاخص نشاندهنده کاهش قدرت بازاری تولیدکننده، کاهش سود تولیدکننده و در نتیجه کاهش انگیزه برای تولید، افزایش حاشیه سود واسطه‌ها در مراحل پس از تولید و تغییر ساختار زنجیره تامین می‌باشد. به طور مشابه سهم تولیدکنندگان عدس از قیمت نهایی مصرف کننده نیز طی پنج سال اخیر روندی نزولی داشته و از ۵۱.۹ درصد در سال ۱۳۹۹ به ۴۹.۵ درصد در سال ۱۴۰۳ کاهش یافته است.

۸. تأثیرپذیری از شرایط تورمی کشور:

علاوه بر موارد ذکر شده، محاسبه قیمت واقعی حبوبات (قیمت تورمزدایی شده) نشان می‌دهد که سهم بیشتر افزایش قیمت حبوبات، ناشی از شرایط تورمی کشور بوده و قیمت حبوبات نیز مشابه سایر کالاهای تولیدی در کشور، گام به گام تورم پیش رفته است. بر اساس اطلاعات مندرج در جدول (۱)، بیشترین افزایش قیمت مربوط به لپه، نخود و لوبیا چیتی می‌باشد که نشان می‌دهد کاهش عرضه منجر به افزایش قیمت آن شده است. شایان ذکر است که حبوبات به دلیل خاصیت انبارداری، امکان ذخیره‌سازی آن برای مدت زمان طولانی در طول زنجیره تامین وجود دارد تا با افزایش قیمت و کسب سود بیشتر، حبوبات ذخیره شده در اوج قیمت آن در بازار، عرضه شود.

توصیه‌های سیاستی:

حبوبات از جمله اقلام اساسی است که بر اساس سبد مطلوب وزارت بهداشت، مقدار مصرف ۹۰۰ گرم/نفر/ماه توصیه شده است. از آنجایی که بر اساس اطلاعات غیر رسمی و گزارشات جهانی (OECD)، میزان مصرف سرانه در کشور از میزان توصیه شده وزارت بهداشت کمتر است، در گام اول ضروری است تا با اطلاع‌رسانی درباره فواید حبوبات و نقش آن در سلامت خانوار، آگاهی بخشی و ترویج مصرف بیشتر آن در خانوار صورت گیرد. اما از آنجایی که قیمت، مهمترین عامل در خصوص افزایش/کاهش مصرف می‌باشد، پیشنهادات زیر به منظور کنترل قیمت ارایه می‌شود:

- با توجه به کاهش سهم تولیدکننده از قیمت نهایی مصرف کننده، لازم است با اصلاح ساختار زنجیره تامین حبوبات و کاهش واسطه‌های غیر ضرور، هزینه‌های جانبی عرضه حبوبات در طول زنجیره تامین کاهش یافته تا ضمن کاهش قیمت در سطح خرده فروشی، سهم تولیدکننده نیز از قیمت پرداختی مصرف کننده افزایش یابد.
- برنامه‌ریزی برای واردات و تامین نیاز داخل، بر اساس آمار واقعی از تولید (با در نظر گرفتن شرایط اقلیمی)، ذخایر و مصرف
- الزام به ثبت ذخایر در سامانه جامع انبارها به منظور جلوگیری از کندی/عدم عرضه برخی سودجویان در مواقع افزایش قیمت و برآورد صحیح از نیاز به واردات

- اصلاح الگوی زمانی واردات حبوبات با در نظر گرفتن کاهش قیمت جهانی در مقاطع زمانی مختلف به منظور کاهش هزینه‌های واردات و قیمت نهایی

منابع:

۱. آمار نامه کشاورزی (جلد اول).
۲. مرکز آمار ایران
۳. گمرک ج.ا.ا.
4. data-explorer.oecd.org

تهران - بلوار کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان) جنوبی - خیابان رودسر - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ نمابر: ۸۸۹۶۶۶۰ کدپستی: ۳۷۳۱۳ - ۱۵۹۸۶

E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir

ECE: ece.aperi@agri-peri.ac.ir

<https://www.agri-peri.ac.ir>